

Musiikkikasvatusta 150 vuotta

Varhaisiän musiikkikasvatusta 50 vuotta

Varhaisiän musiikkikasvatukseen liittyvän aineiston näyttely
Tapiolan kirjastossa 14.11. – 27.11. 2009

Varhaisiän musiikinopettajat ry, joka rekisteröitiin vuonna 1979 nimellä
Musiikkileikkikoulunopettajat ry, viettää 30-vuotisjuhlaseminaariaan Espoon
Kulttuurikeskuksen Tapiolasalissa 14.-15. marraskuuta 2009.
Musiikkileikkikoulunopettajat ja Tapiolan kirjasto ovat keränneet seminaarin yhteyteen
lastenmusiikkiaiheisen näyttelyn.

Tilanpuutteen vuoksi monet kirjastot ovat poistaneet lainattavista kokoelmistaan
sellaistakin lasten musiikkiin liittyvää aineistoa, joka voisi olla edelleen käytössä.
Näyttelyä varten on kerätty aineistoa useiden kirjastojen varastoista ja arkistoista
sekä yksityiskokoelmista.

2000-luvun musiikinopettajat voivat nyt tutustua 1900-luvun musiikkipedagogiseen
aineistoon, jota ei voi enää hankkia itselleen tai edes lainata. Onpa mukana muutama
teos 1800-luvultakin. Arkistojen kätköistä poimittu näyttelyaineisto kiinnostaa
muitakin kuin musiikkileikkikoulunopettajia. Siksi suurin osa aineistosta jää kirjastoon
näytteille 27. marraskuuta asti. Sen jälkeen kirjoja ja äänitteitä voi lainata HelMet-
kirjastojen normaalin käytännön mukaisesti.

Näyttelyn vanhin teos on ihailtavissa vain lasivitriinissä, mutta siitä on kopioitu muutama sivu
tarkemmin katseltavaksi. Tämä vuonna 1853 ilmestynyt teos on Ikaalisten kanttorin
salanimellä D. H. **Kukkasela** kirjoittama KIRKKO-VEISUN NEUVOJA JA OPETUKSIA YNNÄ
SUOMALAISTEN VIRTTEN NUOTTI-KIRJAN JA MESSUN SEKÄ VIRTTEN LUOKKA-LASKUN,
ETTÄ VIRSI-KANTELEEN JA VIOOLIN SOITANNOS-JOHDATUKSEN KANSSA.

Esipuheessa Kukkasela pohti suomalaisten laulutaidon kehnoutta, opettajien,
opetuspaikkojen ja pedagogisen materiaalin puutetta, antoi neuvoja laulun
kehittämiseksi, opetti musiikin teoriaa ja antoi ohjeita jopa soitinten rakentamiseen ja
soittamiseen. Vaikka Kukkaselan kirja ilmestyi yli 150 vuotta sitten kirkkoveisun

tarpeisiin, monet sen neuvoista ovat edelleen musiikkipedagogisesti käyttökelpoisia. Esimerkiksi nämä laulamisohjeet on hyvä muistaa kun laulattaa lapsia.

”- Ettei silloin veisata kuin ääni yskän, eli muun syyn tähden tuntuu käyvän raskaasti ja käheesti...

- Kaikenlainen huikkoo ja kiljuna veisu-toimen alla pitää vältettävän; sillä Luojamme ei ole kuuro milloinkaan, että sille tarvitsisi kirkuin kunniaa osoittaa sekä nöyryyttänsä. – Jumala katsoo vain sydämmehen!

- Että tyystin koetellaan mikä laveus kungin äänellä on, ettei milloinkaan niitä askeleita usein harjotella, jotka mataluutensa, eli korkeutensa suhteen ovat raskaat veisattaa nuorukaiselle. ”

Toinen 1800-luvun kirja on esillä näköispainoksena. **Kuvia Suomen lasten elämästä** oli ilmestyessään 1882 ensimmäinen täysin suomalainen lasten kuvakirja. Myös moniväripainatus tapahtui kotimaassa. R.V. Åkerblomin kuvia elävöittävien runojen tekijäksi ilmoitetaan Juhani H. Tämä nuori runoniekka tuli myöhemmin tunnetuksi nimellä **P.J. Hannikainen**. Vuosikymmeniä myöhemmin hänen poikansa **Ilmari Hannikainen** sävelsi kirjan runot. Pari laulua on lasivitriinissä valokopioina. Alkuperäisteos on valitettavasti jäänyt lainamatkalle yksityiskirjastosta.

Lasivitriinissä on kaksi alkuperäistä 1930-luvun lastenlevyä, ”savikiekkoa”. Levyjen syntyäikaan oli lastenkulttuuri tuntematon käsite ja suhtautuminen lapsiin vähättelevää. **Georg Malmstén** arvosti lapsia niin suuresti, että kun hän sai idean tehdä lasten kuunneltavaksi musiikkia, hän toteutti sen antaumuksella. Hän sävelsi, sovitti ja lauloi vuonna 1930 levyn **Sairas karhunpoika**. Tätä ensimmäistä suomalaista orkesterisäestyksistä lastenlevyä edustaa näyttelyssä vain nalle, mutta onpa siellä sentään aito **Mikkihiiril**levy. Sen kaverina vitriinissä olevalle cd-levylle **Georg Malmsténin lastenlaulut 1930-1951** on siirretty Äänitearkiston tiedostoista kaikki Jori-sedän vuoteen 1951 mennessä laulamien lastenlaulut. Levyteksteissä on aikaisemmin julkaisematonta tietoa lauluista, niiden tekijästä ja esittäjistä. Vaikka tämä cd-levy on vitriinissä vanhojen keskellä, samanlaisia voi lainata kirjastosta tai ostaa musiikkiliikkeestä. Nimi on hyvä muistaa tarkasti, sillä on useita samankaltaisia.

Laulunopetukseen tarkoitetut kirjat olivat vielä yli 1900-luvun puolivälin yhteisiä kaikenikäisille lapsille. Näyttelyssä on kaksi 1940-50-luvuilla yleisimmin käytössä ollutta kirjaa: **Siukosen** ja **Pesosen** koululaulukirjat. Lasivitriinissä on Pesosen

kirjasta vuonna 1938 painettu laitos, jossa Rudolf Koivun kuvitus värillisenä. Selailukappale on painettu sotien jälkeen huonolaatuisemmalle paperille ja mustavalkoisin kuvin. Pesosen laulukirjan kumppanina on hänen jälkeläisensä Marja-Liisa Pesosen opinnäytteenä kirjoittama tutkimus musiikkielämään monin tavoin vaikuttaneesta Olavi Pesosesta.

Sibelius-Akatemiaan vuonna 1958 perustetun Koulumusiikkiosaston tuliselut **Matti Rautio** ja **Ahti Sonninen** julkaisivat kumpikin koululaulukirjan, joissa oli jo hiukan laulamaan innostavaa kuvitusta ja joissa opastettiin käyttämään "koulusoittimia".

Erkki Pohjola on kolmen eri työryhmän kanssa tehnyt **Piiri Pieni pyörii** - nimisiä oppikirjoja oheisaineistoinen. Ensimmäinen oli suunnattu kansakoulun 1-2 luokkien lisäksi myös alle kouluikäisille. Näyttelyssä on vain viimeisimmän työryhmän teos.

Olavi Pesosen yhdessä professori **Ellen Urhon** kanssa tekemä **Sanoin ja sävelin I : Lauluapinen** (1960) on ensimmäinen lapsiystävällisen näköinen laulukirja, joka suurelta osin soveltui myös varhaiskasvatukseen.

Ensimmäinen nimenomaan alle kouluikäisille tehty musiikkipedagoginen teos **Tikapuita pitkin** ilmestyi 1971. Musiikkileikkikoululaisille tarkoitettu työkirja on lasivitriinissä, sillä se on sidottu siten, että lehdet voi hyvin irrottaa. Opettajan opas on lukkojen takana siksi, että sen on tekijänsä, **Maisa Krokforsin**, ainoa säilynyt kappale. Kirjastoista ei tätä kirjaa HelMet alueella enää löytynyt.

Mussikka (Fazer 1974) oli seuraava alle kouluikäisiä varten tehty musiikkikasvatuksen aineisto ja sen tekijät musiikinopettaja Maisa Krokfors ja lastentarhanopettaja **Katariina Ulvio** ottivat huomioon myös lasten päiväkotien tarpeet. Kirjojen lisäksi Mussikan opetusmateriaalia olivat kasetti ja kolme peliä, joista yksi on näytteillä. Pelit toteutti kirjan kuvittanut Katariina Ulvio, joka on 2000-luvulla julkaissut omaa musiikkikasvatusaineistoa nimellä Kati Murtomaa.

1970-luvun puolivälissä ilmestyivät myös **Liisa Tenkun** ja Ellen Urhon **Vihreä viserryskone** ja **Sininen soittorasias**, kirjat ja levyt, joiden muutamia lauluja on käytetty myös varhaisiän musiikkikasvatuksessa.

C-kasetit olivat tervetullut uutuus neulalla soitettujen levyjen tilalle 1970-luvulla, varsinkin musiikkiliikuntatunnille. Kasetit olivat tärkeä osa kokonaisuutta

Inkeri Simola-Isakssonin teoksissa **Musiikkiliikuntaa lapsille** Fazer 1975 ja **Rytm – rörelse – musik för barn** 1976.

C-kasetteina ovat esillä myös ensimmäinen suomalainen kotimusiikinomainen kehtolauluäänite **Aa tuuti pientä** (1971) sekä hiukan myöhemmin ilmestynyt **Herkän iltalaulun aika**.

Ritva Ollaranta ja **Maija Simojoki** ovat julkaisseet useita käytännönläheisiä lastenmusiikkikasvatusteoksia, joista ensimmäinen, **Musiikkia muksuille**, ilmestyi vuonna 1980. Muut näyttelyssä olevat heidän teoksensa ovat **Laulan lasten lailla, Muksut musiikkimaassa, Musiikkimaan matkaopas, Pium, paum paukkaa, Pillipiiparit musiikkimaassa, Sormet sormien lomahan, Meidän muksun laulut ja leikit, Muksut musisoimaan, 5-kielisen kanteleen soitto-opas**. Tältä tekijäparilta on ilmestynyt useita muita teoksia 2000-luvulla.

Kanteleen tulo alle kouluikäisten soittimeksi näkyy näissäkin Ritvan ja Maijan kirjoissa. Suomalainen **5-kielinen kantele** oli taantunut museosoittimeksi kunnes **Martti Pokela** kävi Kansallismuseossa virittämässä, soittamassa ja taltioimassa ääninauhalle muutaman museosoittimen. Näin hän todisti että vanha suomalainen 5-kielinen kannel kelpaa edelleen soittopeliksi. Yhdessä kanteleenrakentaja Oiva Heikkilän kanssa hän suunnitteli museokanteleiden pohjalta mallin, jota alettiin valmistaa ensin puutappisena ja myöhemmin myös metallitappisena. Metallitappinen 5-kielinen kantele on osoittautunut oivaksi ensisoittimeksi musiikkileikkikoulussa.

Ritvan ja Maijan oma kantelekipinä lienee syttynyt Kaustisella ja heidän pitämiensä kurssien ja kirjojensa ansiosta innostus on tarttunut moniin.

Viisikielisen varhaisin tie musiikkileikkikouluun johtui sattumasta, että Sibelius-Akatemian harjoitusmusiikkileikkikoulun luokka ja Martti Pokelan kansanmusiikkiluokka olivat seinänaapureita Töölönkadun toimitalossa. Martti antoi meidän musiikkileikkikoululastemme kokeiltavaksi muitakin kansansoittimia – mm pienikokoisen jouhikon – mutta pienkanteleiden soitto sujui jouhevimmin ja 5-kielisen parhaiten. Opiskelijat kävivät erikoistumassa musiikkileikkikoulunopettajiksi eri puolilta Suomea ja heidän mukanaan kanteleaste levisi.

Mannerheimin lastensuojeluliitolla oli 1970-80 luvuilla Hyvinkäällä käynnissä kokeilu **Päiväkoti kunnan kulttuuritoiminnassa** ja sen yhteydessä syntyi aineistoa myös varhaisiän musiikkikasvatukseen. 1981 ilmestyi **Soittaminen**-kirja, jonka tekijät olivat musiikinopettajat Maisa Krokfors ja **Anne Lindeberg** sekä soitinrakentaja **Rauno Nieminen**, joka kirjoitti luvun itse tehtävistä kansanomaisista soittimista.

Suomalaista kansanperinnettä lapsille sovellettuna oli **Maija Salon** ja **Liisa Laaksonen** kirjassa **Körö, körö, lystiä leikkiä**, jossa kirjaan liittyi kaksi kasettia. Vuonna 1983 ilmestyneitä körököröjä näyttää olevan edelleen lainattavissa kirjastoissa.

Kolmas MLL sarjassa **Lapsi ja musiikki** ilmestynyt kirja oli **Laulaminen**. Maisa Krokforsin kumppanina kirjaa tekemässä oli Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen lehtori **Kati Parviainen**, joka myös piirsi kirjaan liittyvät kuvat. Tämä 1985 ilmestynyt teos taitaa olla vieläkin jossain oppikirjana kun sitä on ajoittain vaikea löytää kirjastojen hyllyissä.

Hyvinkään päiväkodeissa kokeiltiin musiikkikasvatusta myös alle 3-vuotiaille. Kokeilun musiikilliset asiantuntijat Inkeri Simola-Isaksson, Maisa Krokfors ja Anne Lindeberg kokivat melkoisena haasteena seimiosaston musiikkitoiminnan suunnittelun ja henkilökunnan motivoimisen sitä toteuttamaan. Tästä kokeilusta alkoi 2000-luvulla yleistyneiden vauvamuskareiden syntyhistoria.

1988 ilmestyi Hyvinkään kokeilun jälkiruokana **Tuutulauluja ja syliloruja**, kasetti ja kirjanen. Sen toteuttivat Maisa Krokfors ja **Soili Perkiö**. Suunnittelussa olivat mukana myös Maija Salo ja Liisa Laaksonen, sillä jo silloin oli tekeillä **Körö körö, lystiä leikkiä 0-3 -vuotiaille**, joka ilmestyi kirjana 1991. Siihen kirjaan suunniteltu äänite jäi toteutumatta, mutta 14 sen laulua tai lorua on Soilin ja Maisan kasetilla. Loppuunmyydystä kasetista on teetetty yksityiskäyttöön cd-levy, joka on näkyvillä näyttelyssä.

Näyttelyssä on muidenkin VaMon jäsenten tekemiä musiikkipedagogisia teoksia ja laulukirjoja: **Marja Hongisto-Åbergin**, **Anne Lindeberg-Piironen** ja **Leena Mäkisen Hip hoi musiso!** Musiikki varhaiskasvatuksessa liiteaineistoinen sekä **Soili Perkiön**, **Eve Alhon** ja **Hilkka Hautsalon Pienten lasten kuuntelun aika**.

Vauvamusiiikkia on ilmestynyt runsaasti mm Eve Alhon **Vauvakulta**, trion Alho-Perkiö-Hautsalo luomat **Vauvojen laulun aika** ja **Kuuntelun aika**, **Marja Hongisto-Åbergin** ja **Elina Viitaila –Pulkkisen** Vauvojen laulut sekä **Gunilla Josefssonin Babyrytmik I**, 38 sånglekar för små barn, Näyttelyssä ovat myös tekijöiden **Lahdelma – Löytty - Tiusanen** 1980-luvun alussa tekemät **Kukurikuu** sekä **Pimpula pampula poo**.

Lastenlaulukirjoja on eri vuosikymmeniltä. Suomen ensimmäisen musiikkileikkikoulun vuonna 1958 perustaneen **Sirkka Valkola-Laineen** kirjoista on näyttelyssä **Pilvileikki ja muita lastenlauluja**. Pitkään lastentarhoissa käytössä olleet **Aarne Porkon** ja **Tyyni Lepon** kirjasarjat ovat nykyisten pedagogien tarkasteltavissa. Kirjastoista löytyi myös joitain vielä vanhempia laulukirjoja. Ne ovat hyllykössä ikäjärjestyksessä (näyttelyn alkaessa) ja siellä on myös yllättävän myöhään (1981) ilmestynyt **Lasten toivelaulukirja**, jossa on porko-leppomaista ohjelmistoa.

Kirjastojen varastoista löytyi näyttelyyn pari laulukirjaa, joihin kannattaa tutustua. Musiikkileikkikoulun alkuvaiheissa 1960-luvulla ideoita vaihtamaan kokoontuneilta kollegoilta ilmestyivät laulukirjat **Ritva Laurilalta Musiikkia esikouluun** ja **Marja-Riitta Väkevältä Keisari Kukkeli** ja **muita lastenlauluja**.

Näyttelyssä on myös lastenlaulujen X, Y, Z eli **Petter Ohlsin** kolme näillä kirjaimilla alkavaa lastenlaulukirjaa, joista **Zulu ja kumppanit** lienee tunnetuin. **Ymär turkkilainen** ja **X herra Äks** eli Y ja X selittyvät sillä, että Peppe teki nämä laulut opiskellessaan Sibelius-Akatemiassa kaukana Keski-Suomen kodista. Saadakseen täytettä musiikinopiskelijan laihaan rahakukkaroon hän päätti tehdä aakkosten jokaisella kirjaimella alkavan laulun. Erikoisimmista kirjaimista vain yhden, muista muutaman.

Ylimmällä hyllyllä on laulukuvakirjoja, joihin liittyy levy: **Marjatta Pokelan Mörköoppera**, **Mörkö se lähti laivaan** ja **Kupperkeikku**. Samalla hyllyllä on myös muita lastenmusiikkikirjoja, joihin liittyy äänite, vaiikkeivät äänitteet ole esillä.

Näyttelyssä on muutama harvinaisuus, kirjoja jotka on mainittu toisten teosten lähdeluetteloissa, mutta harva nähnyt luonnossa.

Vuonna 1962 ilmestynyt **Gunhild Frendeliuksen** pieni keltainen kirja **Musik i barnträdgården** on se oljenkorsi, johon 1960-luvulla aloittaneet suomalaiset musiikkileikkikoulun uranuurtajat tarttuivat. Mitään muuta musiikin varhaiskasvatuksen pedagogista kirjallisuutta ei ollut olemassa Pohjoismaissa.

Näytteillä ja selailtavissa on ensimmäinen Pohjoismaissa ilmestynyt musiikin varhaiskasvatukseen liittynyt tieteellinen teos **Bertil Sundinin Barnets musikaliska utveckling**.

Erikoisalueeltakin on muutama kirja: **Tuiki tuiki tähtönen**, viittomalauluja lapsille sekä syntymästä asti kuuron **Terttu Martolan** laatimat **Rytmiliikuntakirjat**.

Näiden lisäksi näyttelyssä on muutama kirjaston löytämä teos sekä ruotsinkielisiä oikein vanhoja ja uudempia mm jäsenemme **Ann-Catrin Wulffin Musslans gåta**. Näyttelyaineisto ei kata kaikkea varhaisiän musiikkiaineistoa. Joku tärkeäkin teos on saattanut jäädä epähuomiossa pois ja aineiston runsauden vuoksi yläraja laitettiin vuosituhannen vaihteeseen.

Toivon VaMon väen ilmoittavan minulle ennen vuotta 2000 ilmestyneistä vamolaisten käyttöön sopivista teoksista, joiden huomaavat puuttuvat tästä tai laatimastani oheisesta luettelosta, jonka perusteella kirjastot tilasivat näyttelyaineiston.

Uuden vuosituhannen monet mainiot varhaisiän musiikinopetusmateriaalit saa kerätä joku nuorempi. Eikä siinä työssä kannata aikailla, sillä eräät uudetkin teokset ovat jo loppuunmyytyjä eikä kaikkia ole kirjastoissa.

Äänitteitä on näyttelyssä vain vähän, sillä hyllyt olisivat täyttyneet pelkistä levyistä jos kaikki olisi otettu mukaan. Useista vanhoista LP-levyistä on tehty cd-versioita.

Laadukkaat lastenlevyt(kin) löytyvät sujuvasti Fugasta Kaisaniemenkadulta tai www.fuga.fi Sinne voi myös soittaa 09-700 18251 ja saada heti tiedon löytyykö jokin cd heidän valikoimistaan.

terveisin Maisa-mummi

maisa.krokfors@gmail.com